

Yalancı Eşdeğerlerin Azizliği: Bahtiyar Vahapzade'nin Eserlerinin Türkiye Türkçesine Aktarımı Üzerine

Vügar SULTANZADE*

ÖZ

Büyük Azerbaycan şairi Bahtiyar Vahapzade'nin eserlerinin Türkiye Türkçesine çevirisinde yapılan hataların başında "çevirmenin sahte dostları" olarak bilinen yalancı eşdeğerlerin yanlış aktarılması gelmektedir. Bu yazıda Yasin Aslan ve Yusuf Gedikli tarafından aktarılan iki kitap incelemeye tabi tutulmaktadır. Söz konusu kitaplardaki aktarımların genel özellikleri, sorunları ve kalitesine değinilmeden, sadece yalancı eşdeğerlerden kaynaklanan hatalar çözümlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yalancı eşdeğerler, Bahtiyar Vahapzade, Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesi.

ABSTRACT

Funs of False Cognates: On the Translation of Bakhtiyar Vahabzade's Works into Turkish

Most mistakes in the translation of the works of the prominent Azerbaijanian poet Bakhtiyar Vahabzade into Turkish result from false cognates, which are known as "false friends of translators". Two books translated by Yasin Aslan and Yusuf Gedikli are subject to study in this article. Only errors arisen due to false cognates are analyzed and the general features, problems and quality of the translation in the mentioned books are not taken into consideration.

Key Words: False cognates, Bakhtiyar Vahabzade, the Azerbaijani Turkish, Turkish.

Giriş

Çağdaş Azerbaycan şiirinin Türkiye'de en çok tanınan isimlerinden biri hiç şüphesiz Bahtiyar Vahapzade'dir. Şairin Türkiye'de birçok kitabı, dergilerde şiirleri yayımlanmıştır. Şiirler, ses değişmelerini he-

* Doğu Akdeniz Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, GAZİMAGUSA, KKTC,
e-posta: vugar.sultanzade@emu.edu.tr

saba katmazsak, genellikle Azerbaycan Türkçesinde verilmiş, anlamı bilinmeyen kelimeler dipnotlarda veya parantez içinde açıklanmıştır. Bahtiyar Vahapzade'nin nesri ise genellikle Türkiye Türkçesine aktarılarak okuyucuya sunulmuştur.

Azerbaycan ve Türkiye Türkçeleri birbirine çok yakın olduğu için bunlara tercümeden ziyade aktarım veya aktarma demek daha uygundur. Yapı benzerliği ve büyük ortak kelime hazinesi bu tür aktarımlarda çevirenin işini kolaylaştırır. Ancak bu tür aktarımlarda iki dilin şekilce benzeyen fakat anlam ve işlev itibarıyla birbirinden ayrılan unsurlarına dikkat etmek gerekir. Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasında bu tür unsurlar çok sayıdadır: 1300'den fazla böyle dillerarası sesteş kelime ve deyim tesbit ettik (bkz: Sultanzade 2009). Aktarma işini yapanlar sık sık bu sesteşlerin azizliğine uğruyorlar, yani onların ayrı ayrı anlama sahip olduklarının farkına varmadan kaynak dildeki biçimi ikinci dilde de saklıyorlar. M. Koessler ve J. Derocquigny (1928)'den bu yana, hataların oluşmasına sebebiyet veren dillerarası sesteşler ilmi literatürde "çevirmenin sahte dostları" adı ile tanınır. Türkiye Türkçesinde ise bunları belirtmek için en çok kullanılan terimlerden biri "yalancı eşdeğer (eş değer)" terimidir (bkz.: Resulov 1995; Karadoğan 2004; Ergönenç-Akbaba 2007; Ersoy 2007; Karahan 2009).

Bahtiyar Vahapzade'nin eserlerinin Türkiye Türkçesine aktarılmasında da yalancı eşdeğerlerle karşılaşyoruz. Yazılarında her kelimesini özenle seçen bu filozof yazarın Türkiye okuyucusu tarafından daha net anlaşılması için yalancı eşdeğerlerden kaynaklanan hataların ortaya çıkarılması ve düzeltilmesi önemlidir.

Çalışmayı sınırlı tutma amacıyla biz ancak iki kitabı ele aldık. Bunlardan biri Yasin Aslan tarafından aktarılan *Tavşana Kaç, Taziya Tut* (YA), ikincisi ise Yusuf Gedikli tarafından aktarılan *Ömürden Sayfalar* (YG) adlı kitaplardır. Çalışmanın amacı, bu kitaplarda Türkiye Türkçesine aktarımların genel özellikleri, sorunları ve kalitesine değinmeyerek, sadece yalancı eşdeğerlerden kaynaklanan hataları çözümlenektir.

Kelimelerde Yalancı Eşdeğerlik

Yalancı eşdeğerlik en sık kelimelerde görülür. İncelemeye tabi tuttuğumuz kitaplar da bu açıdan istisna değildir. Karşılaştığımız bariz örnekleri aşağıda ele alıyoruz.

Atmaca kelimesi Türkiye Türkçesinde bir kuş türünü belirttiği hâlde, Azerbaycan Türkçesinde 'ima' anlamına sahiptir. Bahtiyar Vahapzade, "bunu büyük dramaturqumuz Cəfər Cabbarlı 'atan kazaklardır' atmacası ilə qələmə almışdır" yazdığında, tabii ki, bu kelimeyi 'ima' anlamında kullanmıştır. Y. Aslan, söz konusu cümleyi *bunu büyük dram yazarımız Cafer Cabbarlı "Atan Kazaklardır" atmacası ile kaleme almıştır* (YA: 6) şeklinde yanlış olarak aktarmıştır.

Azerbaycan Türkçesinde *yazıq* kelimesi 'zavallı' anlamındadır. Dolayısıyla, şairin "Yazıq vətən, yazıq millət!" ifadesi Türkiye Türkçesine "Yazık vatan, yazık millet!" (YA: 47) olarak değil de, "Zavallı vatan, zavallı millet!" şeklinde aktarılmalı idi. *Yazık* kelimesi Türkiye Türkçesinde 'günah' anlamında ya da üzüntü, kınama anlatan bir söz olarak kullanılmaktadır.

Anlamı sık sık karıştırılan yalancı eşdeğer kelimelerden biri de *rehber* kelimesidir. Azerbaycan Türkçesinde *rəhbər* kelimesi 'önder, lider', 'başkan' anlamlarına sahiptir. B. Vahapzade, "Rəhbərlərimiz Bakı ermənilərini qorumaq üçün ordunu çağırırlar" diyerek, dönemin devlet ve komünist parti başkanlarını kastetmiştir. Türkiye Türkçesinde ise, belli olduğu üzere, *rehber* kelimesi farklı anlama – 'kılavuz, yol gösteren' anlamına – gelmektedir. Bu yüzden, yukarıda belirtilen cümlenin "Rehberlerimiz, Bakû Ermenilerini korumak için orduyu çağırıyorlar" (YA: 48) şeklinde aktarımı, iyi bir çeviri sayılamaz.

Farsça kökenli *gül* kelimesi, Türkiye Türkçesinde Latince *Rosa* olan mahlum çiçek türünü belirtmektedir. Azerbaycan Türkçesinde ise bu kelimenin anlamı, genişlemeye maruz kalarak, bütün çiçekleri kapsamaktadır. Bunu göz önünde bulundurarak, Y. Aslan'ın aşağıdaki metinde *gül* ve *gülcü* yerine, sırasıyla *çiçek* ve *çiçekçi* kelimelerini kullanması gerekiyordu:

"Başka zaman olsa bir karanfilin fiatı (?!) konusunda dakikalarca çene çalan gülcüler, şimdi her gün Şehitler Hiyabanı'na yeni güller getiriyor, ziyarete gelenlere dağıtıyor ve kendileri de mezarların üzerine deste deste güller koyuyorlar" (YA: 72).¹

Bu tür hatalara, az olmakla birlikte, Yusuf Gedikli tarafından aktarılan kipta da rastlıyoruz. Kitabın ilk sayfalarında "Uşaqın atam və əmilərimlə meşəyə gedər, gündə bir neçə dəfə ulaq və qatırlarla evimizin bağçasına odun daşıyırdıq" cümlesi şöyle aktarılmaktadır:

"Çocukken babam ve amcalarımla ormana gider, günde bir kaç defa ulak ve katırlarla evimizin bahçesine odun taşırdık" (YG: 13).

Odonların neden "ulaklarla" – habercilerle – taşındığı ve ormandaki bu "ulakların" neden katırlarla bir ifade içinde aynı düzeyde yer aldığı okuyucu için anlaşılmalıdır. Burada anlaşmazlığın sebebi, *ulak* kelimesinin yanlışlıkla kullanılmasıdır. Eserin orijinalinde kullanılan *ulaq* kelimesi Azerbaycan Türkçesinde 'eşek, merkep' anlamındadır. Dolayısıyla, cümle "...eşek ve katırlarla evimizin bahçesine odun taşırdık" şeklinde bitirilmeli idi.

Bir başka cümleyi Yusuf Gedikli şöyle aktarmıştır: "Böylece büyük kudret sahipleri emelleriyle hem kendilerini yeniden yaşıyor, hem de bilinen

1 B. Vahapzade'nin kitabın bu kısmında tasvir ettiği olayların bizzat iştirakçısı olarak getirilen çiçeklerin tamamına yakınının karanfil olduğunu söyleyebilirim.

adlara yeni anlam ve yeni hayat veriyor, onu parlatıyor” (YG: 21). Burada ki *emel* kelimesiyle kaynak metindeki *əməl* kelimesi karşılanmaya çalışılmıştır. Ancak Arapça kökenli bu iki kelimenin eski elifbada yazılışı farklı olduğu gibi (*emel* elifle, *əməl* ise ayınla yazılır), anlamları da farklıdır. Azerbaycan Türkçesinde *əməl* kelimesi ‘emel, istek’ anlamında değildir. Bu kelimeyle ‘iş, amel, faaliyet; icraat; davranış’ gibi anlamlar ifade edilir. Demek ki, söz konusu cümlede *emel* yerine *amel* yazılışaydı yerinde olurdu.

Aşağıdaki örnekte ise yalancı eşdeğer *körpə* kelimesidir: “Günahsız ihtiyarları ve körpeleri tankların altında ezdi” (YG: 32). Kaynak metindeki *körpə* karşılığında kullanılan bu kelime Türkiye Türkçesinde ‘dalından yeni koparılmış (bitki)’, ‘yeni yetme; genç’, ‘hoş, yıpranmamış, güzel’, ‘büyümemiş (hayvan)’ anlamlarına sahiptir. Bahtiyar Vahapzade bu anlamların hiçbirini kasetmemiştir. Azerbaycan Türkçesinde *körpə* kelimesi ‘bebek; küçük çocuk’ anlamındadır.

Bazı çok anlamlı kelimelerin Azerbaycan ve Türkiye Türkçelerinde ortak yönü olsa da, temel anlamları veya sık kullanılan anlamları farklı olur. Bu tür yalancı eşdeğerlere de çeviri işinde dikkat etmek gerekir.

Azerbaycan Türkçesinde *katib* kelimesinin Türkiye Türkçesindeki *kâtip* kelimesi gibi ‘yazman’ anlamı vardır. Ancak Bahtiyar Vahapzade aşağıdaki metin parçasında kelimenin bu anlamını değil de, Sovyet döneminde sık kullanılan ‘başkan, parti sekreteri’ anlamını kasetmiştir: “Bu liderlerin rayonlara tayin etdikleri özlərinə oxşar katiblər də eyni siyasəti yürütdülər. Rayona gələn birinci katibin ilk işi burada rus məktəbi açmaqdı”. Kelimenin bu anlamı Türkiye Türkçelerinde mevcut olmadığı için verilen parçanın: “Bu liderlerin rayonlara² tayin ettikleri kendilerine benzer kâtipler de aynı siyaseti yürüttüler. Rayona gelen birinci kâtibin ilk işi burada Rus okulu açmaktır” (YA: 17) şeklinde çevirisi yanlıştır. Burada *kâtip* yerine *sekreter*, aşağıdaki cümlede de *başkâtib* yerine *genel sekreter* yazılması doğru olur:

“Halk Temsilcilerinin II. kurultayında Siyasi Büro’nun üyelerini Riyaset Heyetinde değil de, parterde (locada) halk temsilcilerinin arasında görüyoruz, Başkâtibi (Gorbaçov’u) kendi teklifi ile sağ iken tenkit ediyor ve onunla açıkça tartışmaya giriyoruz” (YA: 54).

Arapça kökenli *münakaşa* kelimesi, belli olduğu üzere, Türkiye Türkçesinde ‘tartışma; ağız kavgası’ anlamlarına sahiptir. Azerbaycan Türkçesindeki *münaqişə* kelimesi ise bu anlamı ifade etmenin yanı sıra, daha ziyade ciddi ihtilafları, milletlerarası boyutta gerginliği belirtir. Dolayısıyla, bu kelimenin aşağıdaki cümlelerde olduğu gibi *münakaşa* kelimesi ile karşılanması, Bahti-

2 Bu kelimenin de *il* veya *bölge* gibi bir kelime ile karşılanması gerekirdi – VS.

yar Vahapzade'nin bahsettiği problemlerin derecesini ifade etme bakımından zayıf kalıyor:

“Sovyetler Birliği Yüksek Sovyeti Litvanyalılarla Polyaklar³, Çeçen İnguşlarla Ossetinler arasındaki münakaşalar ile meşgul olmadığı halde, Dağlık Karabağ probleminin defalarca müzakere edilmesi Ermeni milliyetçilerinin nazı ile oynamak değil midir?” (YA: 14); “Karabağ hâdiseleri başladığı günden beri, münkaşaya sebep olan taraf merkezi basında gösterilmedi” (YA: 31).

Bir diğer cümlede ise zayıf kalan, *muharebe* kelimesidir: “Hatırlıyorum, muharebeden evvel bizim köye 6-7 Gürcü ailesi sürgün edilmişti” (YA: 16-17). Kaynak metindeki *müharibe* kelimesi *harp* ile aynı kökten olup Azerbaycan Türkçesinde ‘savaş’ anlamına sahiptir. Metinde kastedilen II. Dünya Savaşıdır. Türkiye Türkçesindeki *muharebe* kelimesi ise aynı köke dayansa da, harpten ziyade savaşın bir safhasını, süre ve kapsam açısından savaştan daha sınırlı bir çatışmayı belirtir.

Türkiye Türkçesinin kurallarına göre, *bu* zamiri metnin önceki kısmına, *şu* zamiri ise metnin sonraki kısmına işaret eder. Azerbaycan Türkçesinde *şu* zamiri bulunmadığı için böyle bir ayırım söz konusu değildir. Aktarıcı bunu göz önünde bulundurmalı ve gerekirse, kaynak metinde *bu* kelimesi kullanılmasına rağmen bunun yerine *şu* zamirini tercih etmelidir. Yoksa aşağıdaki cümledeki gibi tuhaf durumlar söz konusu olabilir:

“Ama bunu da itiraf etmeliyiz ki, eğer biz bu işi hükûmetlere bıraksaydık, yüz yıl geçse bile böyle olmazdı” (YA: 36).

Kelime Gruplarında Yalancı Eşdeğerlik

Yalancı eşdeğerlik deyim ve kalıp ifadeler gibi kelime gruplarında da çok görülür. Aşağıda somut örnekler yer almaktadır.

Cümə axşamı ifadesi Azerbaycan Türkçesinde ‘Cuma gününün akşamı’ demek değildir, onun temel anlamı ‘Perşembe’, yan anlamı da ‘Perşembe günleri vefat edenler için verilen ihsan yemeği’dir. Bahtiyar Vahapzade, “Bütün el-obada, küçük köndlərdən tutmuş ta böyük şəhərlərə qədər hər yerdə cümə axşamları verilir” diyerek ikinci anlamı göz önünde bulundurmuştur. Bu cümlenin aşağıdaki şekilde aktarılması Türkiye okuyucusu için anlamlı bir şey ifade etmemektedir:

“Bütün el-obada, küçük köylerden tâ büyük şehirlere kadar her yerde ‘Cuma Akşamları’ yapılıyor” (YA: 77).

Bu cümlede bir başka yalancı eşdeğer de mevcuttur: *el-oba*. Orijinaldeki bu ifadenin çeviride aynen kullanılması hatadır. Türkiye Türkçesinde *el* kelimesi

3 Doğru çeviri *Polonyalılar* veya *Polonezler* olacaktır - VS.

'yabancı' anlamına geldiğinden dolayı *el-oba* ifadesinden sanki 'yabancı oba' gibi bir şey anlaşılır. Hâlbuki *el* kelimesi Azerbaycan Türkçesinde 'halk' anlamındadır ve *el-oba* da 'toplum', 'herkes', 'el âlem' anlamlarına gelir. Söz konusu cümlede kastedilen, 'toplum' anlamıdır.

Türkiye Türkçesinde *ağız*, *kıllı*, *tavşan*, *sığmak* kelimeleri mevcuttur. Ancak onların bir araya getirilerek oluşturduğu aşağıdaki kelime grubu Türkiye okuyucusu için mantıksızdır ve cümleyi anlamsız kılmaktadır:

"Genosid denildiği zaman ağzına kıllı tavşan sığmayan, yaygarası ile bütün dünyaya ses yayan komşularımız bizim genosidi niçin görmüyorlar?" (YA: 16).

Akatrici orijinal metindeki *ağzına çullu tavşan sığmayan* ifadesini anlayamamış, kelimeleri, *çullu* 'yu da *kıllı* ile değiştirerek, oluşturduğu metine kopyalamıştır. Azerbaycan Türkçesinde *ağzına çullu dovşan sığmamaq* 'aşırı şekilde atıp tutmak, mangalda kül bırakmamak' anlamına gelen bir deyimdir.

Planı doldurmak ifadesi Azerbaycan Türkçesinde bir plan formunu doldurma değil de, planda öngörüleni sağlama eylemi için kullanılır. Bu sebeple ifadenin geçtiği aşağıdaki metinde de yalancı eşdeğerin azizliği söz konusudur:

"Pamuk bölgelerimizde planı doldurabilmek için milletin başına serpilen DDT zehri, kербистler ve pestisitler genosid değil midir?.. Yine planı doldurabilmek için okul talebelerini pamuk tarlalarında bin bir eziyete katlanmağa mecbur etmek, onları yılın 4.5 ayında okuldan mahrum etmek manevi genosid değil midir?" (YA: 16).

Sen şahıs zamiri ve *de-* fiili karşılaştırdığımız her iki dilde aynı anlamdadır. Ancak aktarıcının kaynak metindeki *sen deme* (*сən demə*) ifadesini aşağıdaki cümlede değiştirmeden vermesi yanlıştır, çünkü bu kalıp ifade Azerbaycan Türkçesinde 'meğer' anlamına sahiptir:

"Sen deme, bizim milletvekillerinin bir kısmı henüz Çar hakimiyeti devrinde, yani 1906 yılında da susmuş ve susmayı o zaman da edep saymışlardı" (YA: 26).

Eklere Yalancı Eşdeğerlik

Yalancı eşdeğerlik eklere de kaynaklanabilir. Ancak bu zaman genellikle anlamdan ziyade, norm bozukluğu söz konusu olur. Meselâ, Azerbaycan Türkçesinde *küs-* fiilinin yönettiği ismin çıkma hâlinde olmasını talep ederken, Türkiye Türkçesinde yönelme hâli istemesini göz önünde bulundurarak, aşağıdaki cümlelerde *-den* (*-dan*) yerine *-e* (*-a*) ekinin kullanılması gerekirdi:

"Milletvekillerimiz bu şiiirden ders alacakları yerde, benden küsmüşler" (YA: 27); Ben Kerimov'dan küsmüyorum, ama onu milletvekili seçenlerden küsüyorum" (YA: 29).

Aynı husus *sor-* (*soruş-*) fiili için de geçerlidir:

“Ben, televizyon stüdyosu bahçesinde tesadüfen general Dubinyakla karşılaştım ve bunu kendisinden sordum” (YA: 61).

Bir başka örneğe dikkat yetirelim: “Bugün Moskova’da en azı bir veya iki Ermeninin bulunmadığı bakanlık, gazete ve ilmi kuruluş yoktur” (YA: 20). Kaynak metindeki biçimin muhafaza edilmesi sonucu burada *en az* ifadesi iyelik eki ile kullanılmıştır, hâlbuki *en az* veya *en azından* şeklinde yazılması Türkiye Türkçesi edebî normlarına uygun olurdu.

Harflerde Yalancı Eşdeğerlik

İncelediğimiz eserlerden Yasin Aslan’ın aktardığı kitap 1990 yılında yayımlandığına göre, aktarmaya kaynak teşkil eden metnin Kiril alfabesinde yazıldığına söyleyebiliriz. Kiril ve Latin alfabelerinde şekli aynı olan bazı harflerin ses değeri farklıdır. Bu da bir tür yalancı eşdeğerliktir. Meselâ, *j* harfi Azerbaycan Kiril alfabesinde /y/ sesine işaret eder. Bunu Latin alfabesindeki *j* harfi ile karıştıran aktarıcı, bir ismi *Styopa* yerine yanlışlıkla *Stjopa* (YA, s. 6) olarak çevirmiştir.

El yazısında Kiril alfabesindeki *ч* (=ç) harfi Latin alfabesinde *r* harfi ile aynı şekilde yazılır. Aktarıcının *heç* kelimesini *hiç* olarak değil de, *her* olarak algılaması, belki bu yüzdendir:

“Şahid olduğum bu belâlar her bir dilin mahdut gramer kaidelerine sığmıyor” (YA: 9).

Sonuçlar

Büyük Azerbaycan şairi Bahtiyar Vahapzade'nin eserlerinin Türkiye Türkçesine çevirisinde yapılan hataların başında “çevirmenin sahte dostları” olarak bilinen yalancı eşdeğerlerin yanlış aktarılması gelmektedir. Aktarıcının her iki dile hâkimiyeti ve yaptığı işin kalitesi açısından bu hataların sayısı değişiklik gösterebilir. İnceledimiz kitaplardan birinde (YG) böyle hatalara nadiren rastlanılmasına karşın ikinci kitapta (YA) çok sayıda tesadüf edilir. Ele alınan kitaplarda *atmaca*, *yazıq*, *rəhbər*, *gül*, *ulaq*, *əməl*, *körpə*, *katib*, *münaqişə*, *müharibə*, *bu* kelimeleri və *cümə axşamı*, *el-oba*, *ağzına çullu dovşan sığmamaq*, *plani doldurmaq*, *sən demə* ifadeleri yanlış aktarılmıştır. Ayrıca, eklerden ve harflerden kaynaklanan yalancı eşdeğerler de görülmektedir. Söz konusu kitapların yeni baskılarında bu hataların düzeltileceğini umuyoruz.

Kısaltmalar

YA - Yasin Aslan (akt.), *Bahtiyar Vahapzade, Tavşana kaç, Tazıya Tut*, Ankara: Yeni Düşünce Yayınları, 1990.

YG – Yusuf Gedikli (akt.), *Bahtiyar Vahapzade, Ömürden Sayfalar*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2000.

Kaynaklar

- Ergönenç-Akbaba, Dilek (2007), "Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler", *Bilig*, S. 42, s. 151-176.
- Ersoy, Feyzi (2007), "Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler", *Türk-bilig: Türkoloji Araştırmaları*, S. 14, s. 60-68.
- Karadoğan, Ahmet (2004), "Türk Lehçeleri Arasında Yapı Eş Değerliği ve Yalancı Eş Değer Yapılar", *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri C. I*, Ankara:Türk Dil Kurumu, s. 1591-1604.
- Karahan, Akartürk (2009), "İlk Türk Lehçeleri Sözlüğü: Dîvânu Lugâti't-Türk'te Lehçelerin Söz Varlığına Bir Bakış", *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 17, S. 4/4, s. 650-691.
- Koessler, M. ve Derocquigny J. (1928), *Les faux amis ou les trahisons du vocabulaire anglais (conseils aux traducteurs)*, Paris: Librairie Vuibert.
- Resulov, Asker (1995), "Akraba Diller ve «Yalancı Eş Değerler» Sorunu", *Türk Dili*, S. 524, s. 916-924.
- Sultanzade, Vügar (2009), *Turkish-Azerbaijani Dictionary of Interlingual Homonyms and Paronyms*, München: Lincom Europa.